

Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) 1

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 22. 9. 1987

◆ private seminar, Czech, origin: 22. 9. 1987

Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) 1 [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-09-22 Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) (1)_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: V Karlu Jaspersovi budeme dneska vlastně číst ten překlad taky, takže jo. Takže *Původ přítomné filosofické situace*, v závorce *Dějinný význam Kierkegaardův a Nietzscheův*.

Přerušete mě, když budete něco k tomu chtít říct. A teď je tam teda, jo, vy jste překládal taky, ano. Ten kousíček, ten podnadpis toho přehledu, no. Ano, to znamená, vždycky to bude k tomu kousku, kterej právě překládáme, že jo. Vy jste to rozdělil, zatímco tadyhle to je, ano, to je v pořádku. *Geschichtliche Erinnerung*, dějinné vzpomnutí, přítomná situace.

Vzpomnutí nebo připomenutí? To ne, připomenutí, *Erinnerung* je vzpomínka. Myslím, že je lépe, když se to přeloží vzpomnutí. Dějinná vzpomínka je dvojsmyslné česky.

Je to vzpomnutí takový divný, no.

Tak, *Das Vernünftige ist nicht denkbar ohne das Andere, das Nicht-Vernünftige*. Rozumné není myslitelné bez toho druhého, nerozumného. Možná, že... no, poznámka?

No, v podstatě že k tomu to bylo takový hned první slovíčko, tím to začíná, že jak to jinak přeložit, že jo. Jestli se to potom, to spíš možná z toho kontextu, jestli se nenajde nějaké jiné způsob.

A vám se to nezdá? Rozumné? Já jsem taky na nic jiného nepřišel, že jo, ale nějak... a co myslíte jako v čem je rozdíl mezi *vernünftig* a rozumný? Kde se to nekryje?

No, jsou jen dvě možnosti ještě, budiž rozumové, ale to není právě nejlepší. Rozumné to je jako v češtině, když řekneš, že je něco rozumného, tak to má hlavu a patu, jo, ale tohle to je jako spíš spojeno s tím rozumem, že víc ještě, jo. Kdežto u toho rozumného se tahle ta souvislost možná ztrácí. Rozumové je možná doplete víc, mně se zdá, že to je stažený v češtině k lidskému rozumu. Tak třeba to, co náleží rozumu, nebo já nevím, jestli se to takhle opisně dalo vypsát.

No to ne, to nenáleží rozumu. Naopak tady rozum má náležet něčemu dalšímu, že? To rozumu nenáleží, no to ne, taky takhle ne. Já bych měl mít jedině proti tomu psát to druhé s velkým D.

Já jsem nad tím přemýšlel teda, ono se pak totiž někde na té prostě dál v tomhle textu se pak vyskytne *das Andere* jenom tak bez dalšího. A to v českém prostě, když tam bude druhý s malým d, jako bez kontextu jenom tak prostě najednou se začne, že a tam se objevuje to druhé, jo, tak když to je s tím malým d, tak se mně to zdálo, že ne kvůli tomudle místu teda, ale právě kvůli těm dalším místům jsem to pak teda takhle udělal. Že teda prostě člověk má tendenci v češtině, když se řekne to druhé, tak hned koukat co přehlíd, k čemu se to vztahuje. A ono tady to je jako to, to zcela druhé nebo tak jako no. Ale jako je to jistě dost sporný, no.

Mně to připadá, že to je jaksi trochu přemrštěný, zejména teda v této souvislosti, když je to nerozumné, tak to označit jako to druhé jako v tomhle, že to je takřka přinejmenším předčasné.

No právě, no ale tím, že se tam dá velký písmeno, jo, tak jako se tím vyloučí to, že to je na stejné rovině, dejme tomu, jako s tím rozumným, jo, že to je jakoby něco opravdu jiného. Kdyby řekl jako druhého s malým d, tak by někdo mohl hledat, že to je na stejné rovině jak to rozumné, tak to nerozumné. Když k tomu dá velké písmeno, tak to může poukazovat k tomu, že to je opravdu jakoby na jiné rovině se nacházející, jo, to by to bylo docela. To si myslím ještě to necháme otevřený, uvidíme, jak to bude dál. Každopádně ať by si každé zaznamenal, zejména ten jeden, že otázka je, co s tímhle velkým písmenem. No, ještě by byla možnost to napsat to druhé jako s malým d a to nerozumné s malým n, v uvozovkách dát to druhé k tomu rozumnému.

To by se muselo všechno rozumné psát s velkým R.

Co se tam píše, jo, když to není znak na začátku věty. No to není v těch dalších, že jo, to se jako objevilo. No třeba, kdybych poukázal jenom v tom originále teda na straně čtyři ve druhém odstavci, druhým řádku se třeba to *Andere* vyskytuje. Strana čtyři a kde je to tam ještě dál? No strana čtyři, druhé odstavce, druhý řádek horního odstavce. *Wie auch immer das Vernunft-Andere*. Jo, přestože se tam dává... jak začíná ten odstavec? *Wir...* jo jo jo. A potom mezi těma pomlčkama. A takovýhle ještě tam

jsou. No jo, to je *das Vernunft-Andere*. To jiné oproti rozumu. Jestli teda, že jo, to jiné se má psát s velkým P a rozum s malým. A pak to jiné zas v tom konci použiju to druhé. No dobrá, no, tam to vypadá hůř. No je to teda těžký, já fakt jako nevím, no.

Ano, prostě je to problém, nemá cenu u problému dlouho setrávat, uvidíme dál, ale pojďme pamatovat to jako problém. Možná, že to ne-rozumné, že by bylo dobré v tom dát, on sice to neužívá tradičně, tady to se sice nepozná, ale *nicht vernünftige* ve čtvrtý řádce má bez pomlčky. Možná, že by to v češtině bylo spíš na místě, protože to nerozumné znamená něco jiného než ne-rozumné, že?

On tam má *unvernünftige* za chvíli, že jo.

To je něco jinýho. No jasně, já říkám. Právě, právě, ano. Ale on teda tadyhle, to bude naprosto charakteristický, zdá se mně aspoň podle těch prvních pár stránek pro tenhle jeho spis tady vůbec, že teda s těma etymologiema hodně si hraje a že teda asi holt už člověk musí přistoupit dělat na toto, zkoušet teda jaksi opisovat teda těma českejma taky teda souvisejícíma slovy a myslím si, že prostě ta pomoc těch pomlček a toho nějakýho umělého zvýrazňování, že v té míře, v jaký on teda by prostě opravdu teda si s těma slovy takhle hrál, takže v té míře by to ten text opravdu už hodně zamořilo, pak když bychom opravdu každé takovéhle jeho teda jaksi odkaz ke stejnému kořenu chtěli takhle vypíchnout. No, tak ostatně se nám to tak ukáže, že jo.

Takže můžeme jít dál. Ostatně se ani ve skutečnosti bez toho druhého nevyskytuje, ta se jen v jakém tvaru nerozumné vyskytuje, jak vzdor všemu trvá a jak má být pojímáno. To "má být" není přesnej překlad toho *wie etwas wird*, jak je pojímáno, že?

Hejdánek: Ono totiž tam nejde jenom o to, jak má být, ale taky potom o kritiku, že? Takže jsou nějaké věcné k tomu textu samotnému připomínky? Zatím ne?

Jiný hlas: Já jsem jenom tadyhle to *es* teda, je to s otázníkem, jestli tomu rozumím. Já jsem to bral, jakože je otázkou, ne? *Es fragt sich*.

Hejdánek: To jo, ale on myslí to druhé, *wie es trotz allem bleibt*, ne?

Jiný hlas: Ne, já myslím *es fragt sich*. Co je podmětem? No, *es*. To *es* je to zastupující, to je to „to“.

Hejdánek: Ne, *es fragt sich*, to je jako *wir fragen*.

Jiný hlas: Mně přišlo taky... já jsem si to taky překládal, jakože je otázkou. Je otázkou nebo tážeme se, můžeme se tázat a tak dál. To je takové velice srozumitelné. Chceš tam mít spíš *man* místo *es*?

Hejdánek: Ne, to je totéž. Totiž když se řekne *man fragt*, tak to zvlášť ukazuje na ty lidi, kteří se většinou ptají. Když se *es fragt sich*, tak je to zakotveno ve věci samé. Proto tam je *es fragt sich*, jo?

Jiný hlas: Ano, je to tak, já jsem to taky takhle četl. Ale když jsem viděl tenhle překlad, tak se mi zdá, že je to zajímavější, jak se táže ta rozumová.

Jiný hlas: Ale to tam fakt není.

Hejdánek: Ne, v žádném případě. V žádném případě.

Jiný hlas: Čemu to odporuje, že to tak jistě víš, že v žádném případě? On tady zatím na ten rozum nedává takový důraz.

Jiný hlas: Milionkrát jsem to četl, prostě vím, v jakých souvislostech se to používá.

Hejdánek: Můžeme... je to problém, můžeme se na to zeptat někoho, nějakého germanisty, ale já jsem v této věci zcela jistý. Pokud jde o to „táže se“, že? Tak je lepší „tážeme se“.

Jiný hlas: Tážeme se, anebo je jen otázka, ale tážeme se. To bych tam například zcela přehlédli. Vůbec bych si toho nevšiml.

Hejdánek: Já bych teda teď... je to odstaveček, můžeme se na chvíli zastavit. Tady Jaspers začíná s něčím, co je eminentně důležité pro filosofii existence, pro existencialismus a vůbec pro takovou tu, dalo by se říct, atmosféru filosofování, a nejenom filosofování odborného, ale i v literatuře a tak dále v době po první světové válce. První světová válka způsobila velký otřes také v tom, jak se lidi dívali na rozum a rozumné v dějinách a vůbec ve všem. Prostě takový zásah, otřes té důvěry v racionální, že?

Do téhle vlny se zařazuje také filosofie existence a později teda také existencialismus, který je vlastně určitou obměnou toho, s čím začali filosofové existence. A tedy jedna ze základních věcí je právě to

zdůraznění, vypíchnutí, ale zároveň i ten silný pocit, že ta racionalita nebo to rozumné je vlastně jakousi menšinou, že je oázou, že je něčím vydobytým na té džungli toho nerozumného. Takže on tím ihned začíná a nejde tady ani o nějaké precizování toho, co je rozumné a co je nerozumné, nýbrž o ten základní pocit.

Jiný hlas: Možná ještě k tomu pocitu, můžu tě přerušit? Ale vždyť je to provokativní říčka: rozumné není myslitelné. To je tak silné, že to připomíná nějakou... je to říčka. A on ukáže, že to není tak, jak by si kdo myslel, že rozumnost je spojená s jakousi nerozumností, takovou, jak jsem na začátku tvrdil. Je to takový výrok jako slavného mudrce nebo něco takového. Jako by zdánlivý rozpor.

Hejdánek: Proč? Jaký rozpor? A proč zdánlivý, ještě to vůbec nechápu?

Jiný hlas: No, protože rozumné je myslitelné, nerozumné by se dalo říct... a ne, že rozumné je myslitelné zase rozumem. A přitom tady on říká opak: není myslitelné bez toho nerozumného. To jasné to není. Ani to, jestli to odpovídá pocitu, to nemůžu vzít, to je sociální důvod. Ale jinak je to teda provokativní a nejasná zároveň.

Hejdánek: Provokativní je jistě, poněvadž to patří k té vlně zdůrazňování toho nerozumného, která pak pokračuje přes existencialismus až k těm nejružnějším formám vyjádřeného absurdního. Ale nechápu, proč se ti zdá, že to je rozporné?

Jiný hlas: Protože přeci myslitelné je myslitelné rozumem. Čili rozumné je rozumem myslitelné, rozumnovatelné, a o nerozumném nemůžeme rozumovat, protože nerozumné... není v něm žádný *logos*, tak nemůžeme o něm říct žádný *logos*. To je myšlenka, proti které tato věta polemizuje, ostře polemizuje.

Jiný hlas: Já vám řeknu, že tohleto je skutečně, souhlasil bych s Ondrou v tom, že on to tu nějak nezduodňuje, že skutečně tu větu tasí bez „proč“ to není myslitelné a že skutečně stojí za to se prostě zastavit nad nějakým tím myšlenkovým pozadím, na základě kterého takováhle věta může padnout. Je pravda, že on nějakým způsobem se k tomu bude stavět ještě trochu dál v tom článku, ale dá se možná už tadyhle rovnou říct, že mně se zdá, že tohle je takový typický obrat toho myšlení, který se nazývá dialektika a který skutečně právě vždycky řekne, ať už v té antické podobě u Platóna nebo teda v té podobě hegelovské, toho myšlení, který teda vždycky řekne, že tím, že vůbec něco vymezím jako rozumné, že to myslím jako rozumně, že něco je myslitelné v rozumu, tak já s tím bych s Ondrou úplně souhlasil a to právě on popírá. Ale to rozumné myslí něco, a teďka myslí-li to rozumné, myslí-li teda jako svůj předmět rozumné, tak tím, že prostě už vůbec je schopen vymezit to rozumné, tak tím už jaksi zároveň musí myslet to, vůči čemu se to rozumné vymezuje, to jest to nerozumné.

Jiný hlas: mám dojem, že v tom je možná tento jakýsi vzor patrný. On se tu pak na ty takzvané německé idealisty bude odvolávat též.

Hejdánek: Ty kořeny jsou starší mnohem. Především a různé. Už kdysi dávno ve starém Řecku vznikly teorie, že i poznání je možné jen stejným. Tohleto přežívá dlouho a ožívá to třeba v německé romantice. A já si vzpomínám teď, že Goethe někde má argument: *Wäre das Auge nicht sonnenhaft* – tak já nevím, jak to dál pokračuje – tak by nemohlo vidět. Kdyby – já nevím, jak to přeložit – kdyby nebylo sluncovaté oko, tak by nemohlo vidět slunce, *sonnenhaft*.

Ovšem naproti tomu jsou tradice úplně opačné. A že to není dialektika, to bych zase na svědectví přivedl Spinozu, který je všechno jiné než dialektik a který říká, že *veritas est index sui et falsi*. Což je pro tohleto nepochybně směrodatné, protože jestliže rozum má být opravdu rozum a ne nerozumění, tak musí rozumět nejenom sobě, ale i tomu, co je opakem. Právě tak jako pravda je normou nejenom sebe, ale i lži. To je ta supremacie pravdy a supremacie rozumu. To, že rozum rozumí i nerozumnému, v tom se dokonává dokonalost rozumu. Takže těžko se dá říct, že to je nelogické. Je to určitá pozice, ale to není rozpor. Jestli se řekne nelogické, tak je to tak špatně řečeno, spíše provokativní.

Jiný hlas: Provokativní to je, ale zase nikoliv provokativní logicky, nýbrž je to provokativní, že to chce ukázat tu zahalenost. Jaspers mluví o *das Umgreifende*, to jest to, co nás obklopuje nebo objímá. Objímá je příliš takové důvěrné, obklopuje zase je takové zcela věcné, předmětné. To *Umgreifende* se těžko nějak vhodně přeloží. Ale právě to *das Umgreifende* je to, co rozum nezvládá. To, co může tak v šířích

nahlédnout, ale do čeho se nemůže pustit tak, že by to zvládl, ovládl.

Čili to není protiva rozumu, to nerozumné. To je potom to *un-*, to protirozumné, to *kontrární*. Ale to nerozumné, to znamená, že to může být něco, co je vyšší nebo objímající ten rozum, bez čeho rozum není možný, z čeho nějak čerpá, ale co sám nemůže zvládnout a tak dále. Čili právě tam musí ta neutralita zůstat zachována. Vidíme druhý odstavec. Já bych se ještě vrátil k tomu, jak on říká: *wie es auch in der Wirklichkeit lag*. Že právě tohleto, to *wie es auch...* jak to přeložit? Tady je „ostatně“ v překladu. Jako on tady najednou řekne, že to prostě jako takové, nebo ono to lze přeložit také jako ve skutečnosti, že se nevyskytuje ve skutečnosti. Jakože také spíš. A to je totéž jako to „ostatně“. Ale že on to tady hned za to řekne jako prostě takové tvrzení bez dalšího vysvětlování. Že se nevyskytuje. Ano, prostě i objektivně. Tím, že v tomto vidíme logickou závislost, o které tady třeba byla řeč, jakože by to bylo alogické nebo... Hejdánek: To není vyloučeno. Leč v tomto smyslu subjektivní.

Jiný hlas: Ale tady je řečeno, že v podstatě *in der Wirklichkeit*.

Hejdánek: No ne, jedna věc je o myslitelnosti a jedna věc je o výskytu. To je opravdu dvojí řád. Jedna řeč je o tom, co je myslitelné, druhá řeč je o tom, co prostě někde můžeš potkat. To je opravdu dvojí věc. Ty můžeš myslet i věci nezávisle na tom, zda je můžeš potkat. Můžeš potkat nemyslitelné věci.

Jiný hlas: Ale je to dvojznačné. To druhé, že on v podstatě vždycky k něčemu najde ten logický opak. Tím se s tím setká ve skutečnosti. Ale to by tak nezduřazňoval, že se s tím setká ve skutečnosti. Ještě to neznámá, že dělám distinkci mezi jsoucím, pomyslným a... to asi ne.

Hejdánek: Ne, tady jistě ne. Tady jde o to, že je to nemyslitelné, myslet jenom rozum bez nerozumu, že to prostě nejde. A že ovšem v reálu už to taky tak není. Čili, že to není jenom nedostatek myšlení, nýbrž že je to i tato okolnost, že to nemyslitelné nějak odpovídá také skutečnosti. Že tam se také to rozumné bez nerozumného nevyskytuje.

Jiný hlas: Ano, ale když mluvíme o rozumu bez rozumu, on to v podstatě není ani rozum a nerozum, ale v podstatě teprve tímto textem on vysvětlí také, co chápe tím rozumným, jak jsme to tady přeložili.

Napoprvé to samozřejmě nemůže být všechno vysvětleno. To byste mohl stejně tak pokračovat u každého jiného slova, že když tam říká, že je myslitelné, tak že vlastně není jasné, co myslí myslitelným a tak dále. Tam na začátku je to vždycky obtížné, jak začít a pokud možno...

Akorát že on si potom klade otázku po tom nerozumném. Že tam také neřekne, jakože si vysvětlíme, co to je rozumné. Samozřejmě, že to asi z toho vyplyne potom. Ale on předpokládá, že to rozumné je každému srozumitelné. Chce pouze vysvětlit to nerozumné. Přičemž by to měly být věci opravdu spolu...

Hejdánek: Ale jeho hlavním tématem je právě to rozumné. To patří... není to *Die Unvernunft und Existenz*, nýbrž je to *Vernunft und Existenz*. Takže zřejmě jeho hlavním tématem, jedním ze dvou hlavních témat, je rozum, a nikoliv nerozum. Takže on to chce ohraničovat nějak. Co to je rozum, se nedá říct, když se nějakým způsobem nestáhneme k tomu nerozumu.

A tady máme také zároveň příklad toho, jak ta formální logika prostě nestačí třeba jen v interpretaci toho, co je to *nicht vernünftig*. Formální logika nám tady vůbec nepomůže ani o krok dál, poněvadž popření rozumu může znamenat jen nepřítomnost rozumu, ale nemusí znamenat něco nerozumného, něco protirozumného a tak dále. No, a je to všechno v té druhé větě? Je nám všechno jasné? Už jen třeba to, jak může nerozum vystoupit v nějaké podobě. Většinou v tradici – no co je to *gestalt*? *Gestalt* je vlastně *morfē*. A *morfē* je rozum, rozumnost tedy. Že, to je to, co dává smysl té *hýlē*. Dejme tomu, že by to byl *chaos*. Takže nerozum, když to *nicht vernünftig* je tady charakterizováno jen tak *beiläufig*, jenom tak na okraj a vlastně mimochodem jako něco, co vystupuje v nějaké podobě – a my se tážeme jen v jaké podobě – tak to už je jistý výklad toho, jak se rozumí tomu nerozumnému. Poněvadž to nerozumné by taky mohlo být s Aristotelem třeba chápáno jako to, v čem žádná *morfē* není, protože té *hýlē* nelze rozumět. Ve skutečnosti na skutečnosti můžeme chápat jenom to, co je s tou *morfē*, nikoliv co je s tou *hýlē*.

Jiný hlas: Oni ty první dva odstavce budou pozice, proti kterým on ten Jaspers se bude v tom třetím vymezovat.

Hejdánek: Ano. A víceméně dobře si uvědomit, že když tam mluví o té *gestalt*, že to je významná věc, že to není jenom nějaký rétorický obrat. Ta *gestalt* je tam naschvál strčená, aby to provokovalo ještě víc. Jiný hlas: Ještě je to zdůrazněné v tom třetím, jak má být pojímáno, jak to vlastně to samé vlastně, ten samý špic...

Hejdánek: Ano. *Und wie es erfasst wird*, že? Zase podle té tradice – třeba pro Aristotela už to, co se mění, už nelze chápat. To už nelze pochopit myšlenkově. Můžeme jenom to, co trvá. Že změna sama, to je něco nepoznatelného podle Aristotela. Čili tady je určitá polemika taky ke staré tradici. Jestli je to míněno, to je jiná věc. Možná že tady je míněno jenom víceméně iritování nebo provokování něčeho živého v té době. To si necháme zatím otevřené. Fakt je, že třeba Sartre, když píše koncem války ten malý spisek *Existencialismus je humanismus*, tak tam tento chápe takhle dějinně, že filosofie existence je určitý způsob myšlení postavený proti celé dosavadní tradici esenciálního myšlení. Tady ještě to nevíme. Půjdeme o krok dál. Filosofování přísluší úsilí zachytit nerozumné a protirozumné, sformovat je rozumem, proměnit je ve způsob rozumu, ba vykázat je vposledu jako s rozumem identické. Tady to trochu ruší, že vykázat je většinou vykázat z kultury, vykázat ze společnosti a tak dále, ale to vcelku neruší moc. Veškeré bytí se má stát řádem a zákonem. Pokud jde o překlad, má někdo připomínky?

Jiný hlas: Já se omlouvám, já jsem nezachytil tu *unvernünftig* jako odlišné od *nicht vernünftig*. Takže pokud byste trvali na tom, že protože to je jiné slovo, tak by to mělo být jinak, tak třeba bezrozumné by se asi dalo říct.

Hejdánek: To je lepší. Bezrozumné je *vernunftlos* tedy, by to bylo zase. Přinejmenším by bylo dobré to rozlišit a zatím to necháme na to bezrozumné. Necháme to ještě otevřené, vrátíme se k tomu někdy, až uvidíme, co... My to totiž nemůžeme definitivně nikdy přeložit, dokud to neznáme celé a dokud nevíme, jak vlastně toho slova ještě na jiných místech používá. Když už se tam nevyskytne to slovo, tak pak jsme trochu volnější, poněvadž je to trochu nahodilé, jak to použil v dané chvíli. Jestliže to tam použije nějakým způsobem, tak my musíme brát ohled k tomu, jakým způsobem to používá i na jiných místech. Dáme to do počítače. Bylo by dobré nejdřív mít ten počítač. Čili bezrozumné zatím a uvidíme.

Jiný hlas: Může se místo toho přísluší dát je vlastní, třeba?

Hejdánek: Jistě, zejména když je tam to *eignet*, tak to je... Přísluší je taky jakože by to mělo být. *Eignet* je, že už to je. Čili možná přesnější. Jak se překládá? Je vlastní. Filosofování je vlastní úsilí. A teď tam je snad to *auffangen* – zachytit. Ten první význam toho *auffangen* je chytit, zachytit v tomto je taky. Zapochytit i pochytit, pochytat. Dokonce zaslechnout pár slov je *auffangen*.

Jiný hlas: Ano, *nur ein paar Worte aufgefangen*.

Hejdánek: *Es durch Vernunft zu formen...* No, to tam je. *Und in eine Weise der Vernunft zu verwandeln*. To je česky ošklivé, ani nevím přesně, co to německy znamená. *Art und Weise* je způsob vlastně, čili je to proměnit je na způsob rozumu. Je otázka, to vlastně znamená ukázat, že to zdánlivě nerozumné je vlastně rozumné, že? Proměnit je, ukázat je jako vlastně rozumné.

Jiný hlas: Jo, takhle jako...

Hejdánek: Ovšem je tam to *verwandeln*, takže zároveň od toho jistý odstup, že se něco mění, ne že se ukazuje podstata, nýbrž mění se to. Jako by měl na mysli, že když žijeme v situaci, která je rozumem vlastně neproniknutelná, že si ji chtě nechtě racionalizujeme. A to i při vědomí, že to je blbost, ale my nemůžeme jinak. To známe z denní zkušenosti. Musíme si nějakým způsobem vkládat jakýsi rozum do toho, protože kdybychom to nechali jen tak, tak ani nepoznáme, že děláme chybu. Tím, že něco racionalizujeme, tak si umožníme zjistit, že jsme udělali nějaký chybný krok. Když to neracionalizujeme, tak ani tu chybu nepoznáme, přestože víme, že racionalizovat třeba nějaká opatření naší vlády je dost iluzorní záležitost.

K tomuhle já tuhle vloženou větu příliš nesleduji, já bych ji mohl přeložit i jinak. Zprvu, a to je nejdůležitější, je tam to *eine Weise*. Pravda, to by možná bylo *in die Weise der Vernunft*. Ale neměla by tam být nějak zachycena v nějakém způsobu?

Jiný hlas: Na nějaký způsob, to by bylo možné.

Hejdánek: No, ale to je to hlavní. Protože když se řekne „na způsob“ – promiňte – „na způsob rozumu“, tady je „ve způsob“, ale „na způsob rozumu“, ono to má trochu jiný zase význam.

Jiný hlas: No tak, ale ještě je možné čtení „přizpůsobit to rozumu“. Něco *der Vernunft* – komu, čemu, rozumu – *zu verwandeln*. To spojení by bylo také možné gramaticky. Že by to byl třetí pád a ne druhý pád, že by to nepatřilo k tomu *Weise*.

Hejdánek: Jo, ale to je pak absurdní, protože pak je to *eine Weise* úplně zbytečné. Protože když to *verwandeln*, tak to nemůžeme *verwandeln* jinak než *in eine Weise*. To je prostě samozřejmé. Tím, že to měníme, ono už to *in einer Weise* je nějak, a když to měníme, tak to je *in eine andere Weise*. A pak je to zbytečné, aby to tam bylo.

Jiný hlas: Podívejte se, i celé to spojení *in einer Weise* se v slovníku také překládá vcelku jednoduše: nějak. To je přesný překlad. Ne „nějakým způsobem“, ale „nějak“. Celé to můžeš říct: nějak to přizpůsobit rozumu.

Hejdánek: No to... počkej, jenomže ty jsi řekl „přizpůsobit“. To je „změnit“. To „přizpůsobit“ česky je totiž s dativem samo o sobě a nepotřebujeme tvrdit, že to je v dativu už v originále. Tím se ten překlad – já беру „přizpůsobit to rozumu“ a to *in einer Weise* chápat jako „nějak“, překládat jako „nějak“ – to je možné. Ale fakticky gramaticky přesně v té němčině se ta *Weise* vztahuje k tomu *Vernunft*. Je to *eine Weise der Vernunft* a *in eine Weise der Vernunft es zu verwandeln*. Čili ta *Weise* patří k tomu *Vernunft*, nikoliv že k tomu *Vernunft* patří to *verwandeln*. *Der Vernunft verwandeln* je jako z rejstříkového „propivo“. Já myslím, že to nejde, není možné to takhle překládat. Jako že to by tam bylo *für die Vernunft, es in eine Weise für die Vernunft zu verwandeln*. To nedává smysl.

Jiný hlas: No proč? Promiň, že ti do toho skáču, ale srovnej si to předtím. On chce v podstatě vyjasnit, co to znamená zachytit to bezrozumné a protirozumné, a on říká, že to znamená formovat to nějak tím rozumem. A teď to dál vysvětluje, to je ještě lepší vysvětlení, ne? Protože jeden způsob překladu by znamenal nějak to proměnit v rozum. To znamená proměnit to podstatně v rozum. Kdežto když já budu překládat to *in eine Weise* jako „nějak“, *der Vernunft zu verwandeln*, „rozumu přizpůsobit“ – *verwandeln* se dá také překládat jako přizpůsobit si něco něčemu – tak to: nějak to přizpůsobit tomu rozumu. To neznámá, že to budeme podstatně měnit v rozum.

Hejdánek: No a v tom máš pravdu. On hned za to řekne: vykazovat v posledku jako s rozumem identické. Takže pak by to stupňování bylo až k tomu třetímu.

Jiný hlas: No počkej, ale dalo by se to nějak gramaticky opravdu říct, že se to *verwandeln* dá užívat bez předložky s dativem? To by se muselo asi najít. Já mám dojem, teda rozhodně jsem se s tím asi v životě nepotkal.

Hejdánek: Jo. No, jestli ses s tím nepotkal, to je možné. Ale je to gramaticky správně. Díval ses? Já jsem se na to díval, to je možné. Napsal jsem si tady obě možnosti.

Jiný hlas: Dobrý.

Hejdánek: Ne, možné to je, ale žádná vazba tam nemůže být uvedena, protože to je naprosto mimořádné. Samozřejmě já můžu například se někomu prostě obrátit v kozla – rozumí se sebe. Můžu někomu se postavit na hlavu, to znamená na svou hlavu, ne na jeho. Ale je to naprosto takový neběžný způsob použití toho dativu. Samozřejmě, že jsem to vyhledal v těch pěti významech, jenom protože jsem si nebyl jistý, jestli ty tři věty za sebou neznámají nějakou gradaci. A tohle se mi zdá...

Jiný hlas: Určitě jako gradace je to míněno, v tom máš pravdu. Ale nechápu, jak z myšlenky gradace můžeš dojít k tomu dativu.

Hejdánek: Já to nevidím, že by to souviselo s nějakou gradací. Tady je prostě „rozumně to zpracovat“ nebo „prostě to proměnit na něco rozumného“ anebo dokonce „to přímo identifikovat s rozumným“. To je ta gradace. A tam ten dativ k tomu vůbec nepotřebuju. Čili gradace není žádný argument.

Jiný hlas: Není argument, ale gramaticky potud tvrdím, že to je možné.

Hejdánek: Gramaticky je to v zásadě možné, ovšem když to vyjmeme z kontextu. Ale v tomto kontextu to považuju takřka za vyloučené, aby to byl ten dativ. Poněvadž to *eine Weise* pak je tam úplně zbytečné. To

je můj argument. Já jsem řekl, že se to dá překládat přesným významem: nějak. Celé to *in einer Weise*: nějak. To je sice pravda, ale napsat to takhle, aby to mátl, jako by to byl dativ, to by se tam pak to „nějak“ mohlo napsat *irgendwie*. A teď si tam dej místo toho: *es irgendwie der Vernunft zu verwandeln*. To nedává smysl. To je prostě překládání naprosto takové... jako když se škrábeš pravou rukou na levém uchu.

Irgendwie der Vernunft zu verwandeln, to nedává smysl. Naopak když tam je *auf eine Weise*, tak to je *auf eine Weise der Vernunft zu verwandeln*. A to dává smysl právě v tom stupňování, že nejdřív rozum je považován za něco jiného, ale on to uchopí a zvládne nějak, zformuje. Potom se to nějak promění na něco jakoby rozumného. A ta třetí, že se to přímo s rozumností identifikuje. To je naprosto jasné. Já myslím, že nám to nepřináší nic nového, naopak je to velmi takový krkolomný překlad předpokládat, že to je...

Jiný hlas: Podívej se, já mám jazykový cit, co je německy správně, já jenom jsem zjistil, že to je možné. Hejdánek: Možné to je, ale je to vrcholně nepravděpodobné. Zeptáme se nějakého Němce. Škoda, dneska dopoledne tady byli dva, tak bych se jich zeptal – filosoficky poněkud vzdělaný, velmi jinak široce vzdělaný diplomat. Ten by nám naprosto jednoznačně řekl. Já myslím, že je nepravděpodobné, že by to byl ten dativ. Navíc by nám to vůbec věcně... ano, věcně to nedělá velký rozdíl, protože kdyby tam byla jenom tahle samotná formulace, tak by věcný rozdíl byl, ale když tam jsou všechny ty tři za sebou, tak by to vlastně byla jenom stylistická otázka toho, jestli ta podstatná změna nastupuje v tom druhém, nebo až v tom třetím, ale věcně sdělení by to bylo stejné. Navíc by to vypadlo z té škály, protože najednou tady jediný případ by byl, že se to dělá tomu rozumu, kdežto nejdřív to dělá rozum a posléze se s ním identifikuje. Ale proč by se to dělalo tomu rozumu? Když ten je tam zbytečný, pro rozum se to nedělá, nýbrž se to dělá kvůli té věci, ne rozumu.

Jiný hlas: To je asi nejsilnější argument pro sebe.

Jiný hlas: A toto bys teď přeložil jako přizpůsobit nějak rozumu?

Jiný hlas: To si poznamenáme, že se zeptáme ještě nějakého Němce, poněvadž samozřejmě na svůj jazykový cit nemůžeme přísahat nikdo, nejenom Honza, ale...

Jiný hlas: Já skoro.

No ne, já, Vojta, mám nejvíce zkušeností s německým jazykem, dokonce ty nejhroznější, takže... Tak a můžeme jít o kus dál, že? Jako *identické* veškeré bytí se má stát řádem a zákonem.

Hejdánek: No, já myslím, že to...

--- (1987-09-22 Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) (1)_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Mně se zdá, že to jenom o něco jasněji vysvětluje to, co bylo naznačeno v tom prvním odstavci, že to je rozvinutí té pozice, která byla řečena v prvním odstavci. Totiž, že se to rozumí, že se mu zdá, jak to nerozumné vystupuje, jak je pojmáno neboli tedy, že opravdu mu jde prostě jakožto ty filosofující, což teda ale právě nebude ta Jaspersova pozice. To je prostě pozice, jak se to tak běžně při filosofii dělá.

Hejdánek: Ano, to zatím.

Jiný hlas: Ale to zatím nemusíme říkat, ale od toho on prostě vychází jako od takového *common sense*.

Hejdánek: Oproti prvním odstavci je teda rozdíl ještě v tom, že tam mluví o rozumném teda jak v myšlení, tak ve skutečnosti, a teď do tohohle sporu zatahuje samotnou filosofii. A dokonce ji spojuje s tím, že to právě pro ni je podstatné, že ten rozum tam všude vládne i do toho nerozumu a že teda jako kdyby to tak bylo s tou filosofií spjato, že bez toho ta filosofie by mohla padnout. Takže tady je volána před soudní stolicí nikoliv boží, nýbrž rozumu. Jestli, když ten rozum – ještě v tom je tahle možnost – když ten rozum musí chápat nerozumné taky, pokud by to tak patřilo k tomu rozumu, že rozum nemůže chápat ani rozumné, aniž by chápal nerozumné. A když ta filosofie je identifikována s tím pokusem to nerozumné zakecat...

Jiný hlas: Zlikvidovat, proměnit na rozumné.

Hejdánek: A nebo přímo zlikvidovat. No tak pak opravdu tady je první krok k tomu, aby filosofie sama byla zproblematizována. Ono to je ovšem trochu krok takový ne zcela zajištěný, protože víme, že existují

rozsáhlé a rozhodně před Jaspersem dobře známé filosofie iracionalistické, které tohle nedělají. No ale nicméně tady filosofie je vtažena do toho sporu.

Jiný hlas: Ještě malou otázku. Přece to bezrozumné a protirozumné zde asi znamená něco jiného než to nerozumné?

Hejdánek: Ano, jenomže nevíme co zatím. Zatím o tom můžeme mluvit, ale víme zatím jediné, že Jaspers má tady čtyři termíny: rozumné, nerozumné, bezrozumné a protirozumné.

Jiný hlas: Já bych zkusil hypotézu, že to nerozumné by mohlo překrývat jak to bezrozumné, tak to protirozumné. Ale je to hypotéza. Jako že by to byl širší pojem, pod který by spadalo...

Hejdánek: To se mi nezdá. On se vykazuje jako úplně něco jiného než to protirozumné a bezrozumné. Protirozumné může být v podstatě jako něco nerozumného.

Jiný hlas: K tomu musíme zatím nechat, ledaže byste hned řekl, co citoval, co by nás přesvědčilo. Jinak to necháme jako otevřenou otázku, ale musíte si to napsat. To, co jsi říkal ty, by bylo velmi dobré, kdyby tam skutečně psal to *nicht* s pomlčkou a až potom vše, co spadá pod to *nicht*, může být nerozumné, bezrozumné, protirozumné.

Hejdánek: Nemusí psát s pomlčkou. V němčině to *nicht* je opravdu tak neutrální, že to je prostě všechno, co není rozumné, je *nicht vernünftig*. To je opravdu jenom takřka logicky samo o sobě. Čili nepotřebuje to tam psát. Já jsem to navrhl u nás, protože některé české výrazy znějí blbě, ale on to nemusí dělat. A vpravdě je, že když nepřihlédneme k tomu, co on o tom pak říká, a jenom bychom měli ta slova německá před sebou, tak samozřejmě *unvernünftig* a *widervernünftig* spadá pod *nicht vernünftig*. To je úplně jasné. Ovšem teď je otázka, jestli je to taky u Jasperse. To zatím tvrdit nemůžeme. Ale pokud si nedělá nějaké fundamenty filosofické a nechává ten jazyk promlouvat po srsti a ne proti srsti, tak to nepochybně platí, že to nerozumné v sobě zahrnuje, implikuje protirozumné i bezrozumné.

No, tak jdeme k třetímu odstavci. „Avšak proti tomu se obrací poctivá mysl či zpurná vůle. Ty rozpoznávají a hlásají nepřekonatelné nerozumné.“ Ten *Sinn* může být taky jako mínění. No, já bych to přeložil raději než poctivá mysl jako smysl pro poctivost.

Jiný hlas: Mně se zdálo, když ty podmínky jsou vůle a ten druhý, tak že by to měla být taky nějaká mohutnost lidská. Takže místo poctivá mysl dát smysl pro poctivost.

Hejdánek: Poctivý smysl česky nedává dost smysl. Ale *Sinn* je vlastně opravdu i ta mysl. Ale jako jasně, obojí může být.

Jiný hlas: Mně se zdálo, aby tak spadaly do stejného ranku s tou vůlí. On ten *Sinn* se dá přeložit jako mínění. To tam má taky ty významy. Takže i poctivé mínění tam může být.

Hejdánek: Myslím, že tady ne. To je v jiných souvislostech. *Der redliche Sinn* je jako *Sinn für Redlichkeit*. Myslím, že mezi tím není žádný rozdíl. No a *anerkennen* a *behaupten*... Ještě ta zpurná vůle. Mně je to jedno, jestli tam bude zpurná nebo tvrdohlavá nebo zarytá. O co mu tím šlo... Vzpírající se. To si dovedu představit. Někoho, kdo není s ničím nikdy spokojenej.

Podívej se, tady jsou dvě, dva kořeny, které zproblematizují to úsilí po racionalizaci všeho. Jeden ten je smysl pro poctivost, poněvadž tomu se nezdá, že ta racionalizace nedělá nějaký podvod tím, že něco přehlídí, zatlačuje, preinterpretovává do podoby nepřiměřené a tak dále. A potom ještě je tam druhá možnost, že totiž vůle se cítí – a to je taky v těch teoriích vůle už stará záležitost – protože vůle je od dob zejména vlivu křesťanského prohlašována za svobodnou, tak samozřejmě se cítí iritována těmi vazbami, do kterých je zapletena rozumem. A tedy je taková jakási jednak ta skutečná psychická tendence v člověku vzdorovat rozumu tím, že udělá něco nerozumného naschvál. Tím si potvrzuji, že jsem svobodný vůči rozumu. Anebo že vůbec jaksi vůbec to odmítá, to naprosté odmítnutí toho světa rozumu, toho kosmu krásného, rozumného a tak dále. To odmítnutí, že to je jakési hnutí mysli. Na jedné straně je to poctivost nebo smysl pro poctivost, protože ten podezírá tu racionalizaci, že nebere skutečnost dost vážně. Na druhé straně je to vůle, která se bouří, protože ta skutečnost má být rozhodující. To jest vůle, která se probourává do té údajné racionality toho světa, která nepochybuje o racionalitě světa, ale probourává se tím, že se proti tomu vzepře svou vlastní iracionalitou. To jsou ty dva kořeny, které jsou

proti filosofické tendenci všechno tak nějak pochopit, pojmout, zracionalizovat nebo dokonce přímo interpretovat jako projev rozumu, třeba jak to dělá Hegel. Nakonec se ten Istivý rozum prosazuje skrze všechny blbosti a tak dále. Na to by Hegel odpověděl, že tam, kde se jedinec ve své vůli k iracionalitě bouří proti racionalitě, tam nejspíš rozum nabývá vrchu a provede si své. Tato diskuse je prastará, ještě předhegelovská, ale Hegel na ni odpověděl takto.

Jiný hlas: Jenom zase zpátky k češtině, není žádné adjektivum k té vůli v češtině běžné kromě svobodné vůle a dobré vůle.

Hejdánek: Nejenom v češtině. V latině také, v němčině nevím.

Tradičně je vůle taková temná partie ve filosofické psychologii a byl to problém dost na okraji v celé řecké filosofii. Až teprve pod vlivem křesťanství – a je otázka, co bylo hlavní, zda křesťanství nebo *stoa* – se to stává jedním z ústředních témat. Jestli to ze *stoy* přešlo do křesťanství, nebo z křesťanství do *stoy*, je otázka, poněvadž ve Starém zákoně ani v evangeliích se o vůli moc nemluví. Kdežto u stoiků je to téma velice propracovávané a stále se apeluje na přívržence *stoy*, aby si nenechali diktovat tělem, bolestí, neštěstím, ale rozhodovali se svobodně. To je vůle Epiktéta, otroka, kterému pán zlomí nohu a on ještě, když mu ji lámou, říká: neblázni, vždyť mi ji zlomíš. A když mu ji zlomí: vidíš, říkal jsem ti, že mi ji zlomíš. A neřve bolestí. To je všechno apel na vůli. Stoikové nemají na co apelovat než na vůli. Jestli tohle nějak posílilo ty tendence? Fakt je, že celý středověk je jedním z nejdůležitějších, nejfrekventovanějších témat, teologických i filosofických, *liberum arbitrium*. Každý autor o tom píše.

Jiný hlas: Jako kontrapunkt proti Božímu...

Hejdánek: Já nevím, jako kontrapunkt? Naopak, k obrazu Božímu. To není kontrapunkt. Dokonce se argumentuje tím, to je *theodicea* prastará: jak mohl vzniknout hřích, když všechno, co stvořil Bůh, je dobré? Protože to nejlepší ze všeho dobrého je svobodná vůle. Ale svobodná vůle znamená, že se otevře cesta ke zlu. A to dobré je vskutku dobré teprve, když odolá tomu zlu a projde tím ohněm. Aby tady byly ty vynikající bytosti, které zvítězily nad zlem, je potřeba je nechat tím zlem projít, nechat je, aby eventuálně do toho zla spadly. A oni spadli. Takhle se odůvodňuje... *Pochila sima voshom, genesthe to thelema su*, staň se vůle tvá, a myslí se ne naše, ale tvá.

Je otázka, jestli se neukázalo, že to je opravdu stoického původu. To je možné. Ale zcela nepochybně je to tak, že otázka vůle je ve středověku strašně důležitým tématem a v této souvislosti je potřeba to brát.

Jiný hlas: Můžeme k tomu tématu? Je dlouhé, tak si to rozdělíme. První jsou dvě věty. To je k vědění v neprohlédnutelném každého zde a nyní. Česky to zní strašně, to je přesně přeloženo.

Myslím, že s dneškem k vědění je to provedení.

Já jsem tam původně měl provedení a dávalo mi to ještě méně smyslu. To je právě ten problém.

Jaký je smysl toho? Že v tom neprohlédnutelném každého zde a nyní se vědění může s tímto, čím končil minulý odstavec, setkat. Ať už uvažujeme o tom smyslu pro poctivost, nebo o té vzpouře vůle, tak to nepřekonatelně nerozumné je něčím, o čem je vědění možné. Pro to vědění spočívá v té neprůhlednosti okamžiku nebo aktuality.

Možná bych to viděl ne tak, že by to v tom spočívalo, nýbrž že to je oblast, v níž – a budou následovat příklady – je možné pro to vědění se s tím setkávat. Tak bych to definoval. I když ty příklady nejsou přesně na to, že jsou vlastně hned dva v tom. Nevím, nevím, to by se...

Jiný hlas: Ale jo, já se taky domnívám, že opravdu to nepřekonatelně nerozumné, tak s tím se to vědění může setkávat právě v té neprůhlednosti každého zde a nyní. Přečteme si možná ještě ty příklady, já myslím, že se to bude líp interpretovat s tím.

Hejdánek: Tedy. *Materia* je tím, co rozumovou formou pouze obemknuto, nikoli čerpáno, je ve skutečném *soucnu*, jež je tak a ne jinak podrobena těmto námi zakoušeným zákonitostem a ne jiným, je v obsazích věrným náboženským zjevením.

Jiný hlas: No to nejdřív k tomu prvnímu? To nepřekonatelně nerozumné.

Hejdánek: To je to *dieses*, že jo? To je to *das*.

Jiný hlas: To je asi to jinak nazývané?

Hejdánek: To *dieses* je ano, to je ono, no vždyť, to je ono, *dieses*, ne *das*.

Jiný hlas: Ne, to je určitě pravda. Já uvažuji o něčem jiném, aby to nevypadalo, jako že mám pochybnosti o tomhle. Mně jde trošku o to, co to teda znamená pro pochopení té první části věty před tím druhým středníkem. Nemůže to být přeložené jako neprohlédnutelnost?

Jiný hlas: Jakože to *Durchschaubarkeit* je jasné, ale...

Jiný hlas: Proč on ty věty takhle mrší? Tady je to: Pro vědění v neprohlédnutelnosti každého *zde a nyní* nutné, nebo nějaké?

Hejdánek: Nutné, to by bylo špatné, to už je posun. Ne, pro to vědění... já bych to nejraději přeložil: to spočívá. Nevím, vy máte námitky, ale mně se zdá, že on tady ukazuje, že když to vědění je schopno vědět o tom nepřekonatelně nerozumném, tak když o tom ví, tak kde se s tím setkává? V čem to je? Na čem to vidí? Co to znamená, jak může o tom vědět, odkud o tom ví? No a tak on říká, odkud o tom ví. Ví o tom z toho, že to *hic et nunc*, a to každé *hic et nunc*, každej ten okamžik tady zde, je neprohlédnutelný. Rozumí se ne vůbec neprohlédnutelný, nýbrž není až do konce prohlédnutelný. To je strašně důležitý moment, kterým si připravuje své pozice, protože je to *de facto* polemika proti metafysice, která předpokládá, že to podstatné je to, co trvá. Čili to znamená, v každém okamžiku – kdybych se vrátil ke včerejší diskusi – v každém okamžiku života psa to nejpodstatnější je furt ten pes a v každém okamžiku stejný, týž pes. Tak to je polemika s tím, tedy právě to nejpodstatnější v tom okamžiku je neprůhledné. Zprůhledněno může být pouze, když se dá do kontextu s jinými *hic et nunc*, a aby nestály vedle sebe, tak pomocí *logu*, to zas ještě ke včerejšku. To jde tímhle směrem. No, takže on ukazuje, že právě v té okamžitosti, v té soucnosti, je to bytí neprohlédnutelné, nenahlédnutelné.

Dělám teď úrok stranou, ale něco tímhle směrem mu tanulo na mysli nepochybně. Proč to není průhledné? Vždyť koneckonců podívejte se, analytická filosofie se probourala nebo prostě prodělala ty dětské nemoci z toho logického atomismu tak, že prostě musel sám Wittgenstein nahlédnout, že žádná věta nedává smysl bez kontextu. To je ta epochální věc, co se stala v tom podivuhodném lidičku té analytické filosofie. Čili ta neprohlédnutelnost toho okamžiku – okamžik vypadá jenom časově, ale jde o také lokalizaci – to je cosi, co nezávisí na nás ani na tom předmětu samotném. Prostě ta se týká čehosi podstatného, totiž že tu je časový a prostorový kontext, bez čehož nelze nahlédnout to, co v tom kontextu stojí, na co se soustřeďujeme. To je ta neprůhlednost, v tom to spočívá.

No a teď je tam další, ta *materia* – otázka, jestli hmota nebo *materia*. To je určitá akceptace tradice od Aristotela počínaje, že rozumná je pouze forma a *materia* je prostě něco, co tomu rozumu vzdoruje, co nevíme, co je vlastně, rozum to nemůže proniknout, leč že tomu vtiskuje nějakou podobu. Čili že vlastně dělá to, co původně odstranil. Když chce někdo rozumem poznávat, co to je *materia*, *hylé*, tak se k ní dostává tím, že odstraňuje to, co k ní nepatří, ty formy. A teď ale, protože to chce prohlédnout, tak musí tam přihlídnout nějaké nové, čili je v rozporu sám se sebou. Proto je *hylé* neprohlédnutelná. No a ještě o skutečné *Dasein*, které je právě tak a ne jinak a je podřízeno tomu a onomu a tak dále, prostě situovanost člověka jednak všeobecně a jednak zejména *hic et nunc* zase. To jest, proč já jsem tady zrovna jako co, proč já jsem tady jako to či ono, proč já jsem tady jako vyhozený učitel nebo jako zavřený pro to, že někdo lhal a tak dále, všechny tyhle ty okolnosti, proč jsem se narodil do rodiny rozvrácený, proč jsem a jak to tak plyne. To je prostě najednou člověk je hosen, tady je zase přejímáno cosi, to skutečné *Dasein* je ta vrženost, jak potom existencialisté zdůrazňují. A ta je neprohlédnutelná. Nikdy nevím, proč zrovna takhle a ne jinak.

Tak to jsou ty formy té neprohlédnutelnosti. Nevím ale, a proto to tak dlouze vykládám, nevím ale, jak by z toho byl závěr nebo jak jinak by se to muselo interpretovat, aby z toho byl ten závěr, kterej jste vy navrhoval, že to vědění pro to vědění, vědění, kde se s ním setkává, že to vědění se nemůže setkávat s tím nerozumným tím, že by to nerozumné pro něj bylo stělesněno nebo spočívalo nebo bylo představováno právě tím, co tam je teď řečeno, a pak jsou uvedeny ty příklady.

Jiný hlas: No, já jsem to myslel spíš tak, že jsem nechtěl jenom, aby se ta první věta už rovnou interpretovala tak, že by v té první větě prostě byl důraz na to neprohlédnutelné a že by už se řeklo, že

teda to vědění toho nepřekonatelného nerozumného spočívá v tom neprohlédnutelném nebo opravdu prostě v tom charakteru té neprohlédnutelnosti příslušného *hic et nunc*. Mně se zdálo, že ta první věta spíš je teda ještě, než že by už opravdu takhle rovnou shrnovala, což by se teda, jestli tomu rozumím, tak to by byl váš způsob čtení. Tak já bych to prostě jenom, je to opravdu spíš než věcný jenom spor v důrazu. Moje čtení by bylo spíš takové, že bych si myslel, že tady v té první větě to neprohlédnutelné zatím jenom takové *adjektivum* toho *hic et nunc*, který sice už leccos naznačuje, nicméně ještě neargumentuje, a že argument je vlastně až v těch příkladech, který se týkají právě toho *hic et nunc*. To znamená, u každého *hic et nunc* se můžu potkat s matérií, každý *hic et nunc* je podrobeno nějakým zákonitostem, o kterých my ale nevíme, proč zrovna těmhle těm a tak dál. To znamená, že tady teprv vlastně nějakým způsobem se ta neprohlédnutelnost dokumentovala. Ale je to jenom opravdu, jak říkáš, Josefe, že ta první je v podstatě shrnující a ty ostatní jsou příklady, které to demonstrují.

Jasně, jasně, ale zdálo se mi to, jenom ten akcent se mi zdál jiný, že kdyby se v té první větě už rovnou řeklo, že spočívá prostě v tom, tak vlastně já jsem to tak nečet, jenom říkám, v tomhle by byl ten rozdíl. Hejdánek: Já mám návrh tu první větičku až do toho prvního středníku přeložit a zároveň češtit takhle: To je pro vědění v tom, co je v každém *hic et nunc* neprohlédnutelné. Čímž vlastně to *adjektivum* necháme *adjektivem*. Ne že by to dobře znělo, poněvadž tam je dvakrát to „v“ a to se musí ještě opravit, ale že tedy uděláme z toho českou větu tím, že tam dáme to sloveso, o jedno víc, než on má.

Jiný hlas: Tam to „pro“ znamená jako kvůli?

Hejdánek: Ne, pro vědění jako komu. To znamená, že vědění má nebo setkává se s tím nepřekonatelným nerozumným. Možná, že by nebyl marný říct, že s tím se vědění setkává. No, to by tam moc jsme strkali věci, který tam nejsou. Ještě jednou se to tam pokusím doplnit. Že tam se tedy... to je pro vědění v tom, co je v každém *hic et nunc* neprohlédnutelné. Anebo by se mohlo „tím neprohlédnutelným“, abychom zase znovu obnovili *substantivum*.

Jiný hlas: Co je v každém *hic et nunc* neprohlédnutelné?

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: To já myslím, že jako interpretace, která trochu jasněji říká něco tak zhruba, jak jsme se to pokoušeli.

Hejdánek: Jo. Čili můžeme jít zas dál, nemá cenu se tam u toho moc dlouho zdržovat. I tak zůstáváme... Ještě to *Dasein* teda zatím se snažím udržet jako *Dasein*. Já jsem napsal „soucnost“, ale pak tam je ještě zájmeno někde a taky jsem napsal „soucnost“, takže nevím, jsem otevřen návrhům.

Jiný hlas: Já bych tam psal *Dasein*.

Hejdánek: Já zadržuju už přes dva roky dva texty Jaspersovy, který jsou přeložené. Jeden dokonce jsem revidoval celé tak, že by mohl jít hned do tisku, a furt nevím, jak překládat *Dasein*. Problém u Jasperse je, nejnormálnější, největnější by bylo, jak se běžně užívá slovo existence. Jenomže to nejde, protože on má *Existenz*. A já nevím, jak to udělat. To *Dasein* u něj totiž, tam je důraz na to *hic et nunc* vlastně, to „da“. Já mám ten dojem, on ovšem je to těžko u něj dokumentovatelný nějak bez pochybností, protože on podobně jako Heidegger vůbec filosofii existence a všechno takřka jsou zády obrácení, podobně jako Sokrates, zády obrácení k přírodě. Je jim to naprosto všechno fuk. Takže najít přesvědčující místo – mně se to nepodařilo, já to hledám – přesvědčující místo, kde on o *Dasein* mluví a jde o zvíře, to opravdu zatím jsem nenašel. Ale já si myslím, že zásadně je to možný, že to není jako u Heideggera, že *Dasein* vysloveně je člověk a nic jiného. Že prostě když řekneme *Dasein*, tak nemůže být žádné zvířecí *Dasein*. Já mám dojem, že takhle to u Jasperse není. Jenomže to je právě jenom dojem. Kdyby to ještě bylo tak a furt ještě by to znamenalo, že to nemůže být třeba věc.

Jiný hlas: To nebude bytost.

Hejdánek: No tak potom bych opravdu klidně i doporučoval ten „pobyt“.

Jiný hlas: To by pak ovšem muselo být jasný, nějak by se tomu muselo v poznámkách říct, že to je sice pobyt, ale ne tak, jak to zavedli překladatelé Heideggera.

Hejdánek: No, to je tak, jak to zavedli. Ono to je ostatně pěkný slovo pro to „da“. A že to hold Heidegger a

Jaspers nebudou užívat stejně, no tak to by měl každej předpokládat. To by byl pak velkej zmatek. No jo, no. Teď je otázka třeba – no tak to není šance – Jaspers je ten myslitel, kterej nikdy neprecizuje pojem tak, jak to dělá Heidegger. Čili přetrumfnout, že by se prosadilo jaspersovské *Dasein* proti heideggerovskému v tom překladu „pobyt“, to není šance. Takže zmatek bude padat jenom na stranu Jasperse, nikoliv na stranu Heideggera.

No a to „pobyti“... no, je to hrozná věc. Ten Richardson překládá *there-being*. To ještě navíc *there*, proč? Když je to *Dasein*, tak proč *there-being*? *Sein*, se starým ypsilonem, no jo. Jak je to – já jsem neměl v ruce ten anglickej překlad, ani anglickej, ani americkej překlad *Sein und Zeit*, jak to překládají. Já tohleto mám z té knížky o Heideggerovi, tam je tam jen ten Richardson.

Jiný hlas: Tak já se hnedka můžu podívat, anglicko-německý slovníček Jaspersových pojmů. Tam bude vidět, jak překládají.

Hejdánek: No, to bude zajímavý. V čem to máš?

Jiný hlas: To je Petr Krčmář tehdy opsal v knihovně z nějakýho anglickýho Jasperse tenhle soubor pojmů a výrazů.

Hejdánek: To máš opsaný? A máš tam taky napsaný, z čeho to bylo opsaný?

Jiný hlas: Myslím, že jo, to trvalo jenom o něco dýl.

Hejdánek: No, tak jo. To je užitečné. Překlady jsou strašně užitečný, ne proto, aby člověk chápal autora z překladu, nýbrž aby chápal, jak je interpretován. A překladatel se prostě nemůže vyhnout – jako se třeba Wahl s Biemelem vyhnuli nesnadným místům v Heideggerovi, když ho vykládali – tak překladatel tohle nemá možnost. Ten prostě musí přeložit každé slovo, každou větu. To je velká výhoda. Takže prostě interpretace – nejlepší je vzít si překlad a tak. Teď o prázdninách jsem se značně poučil, když jsem četl francouzskej překlad a komentář k Heglově *Fenomenologii ducha*.

To je fajn, to je krásné. Ten francouz... to jsou nešťastníci. Jejich řeč totiž nepřipouští ty temnosti, kterýma hýří němčina. A když má chudák francouz překládat Hegla nebo dokonce Heideggera, tak to je konec. To je konec. To je prostě... buď musí rezignovat, anebo se stát přívržencem upalování Hegla a Heideggera. Protože to nejde. To je jedna z věcí, já bych tam uvedl kromě těchhle těch tří, co tam uvádí Jaspers, ještě teda překlad Hegla. To je teprve opravdu pokus racionalizovat neracionalizovatelné. To je fajn.

Mezitím to necháme otevřený s tím *Dasein*. Necháme, jo, necháme. Ale tak zkusíme to schválně, jo? Mně ten „pobyt“ se zdál takřka... člověk je tak trochu náměsíčný zvíře, že jo? A mně se to zdálo jako takový spuštění na místo s mým překládat to u Jasperse jako „pobyt“, jo? Ale to je samozřejmě, to jsou tyhleto emoce naprosto nekontrolovaný a mně se to docela líbí. Tak zatím budeme říkat „pobyt“.

Jiný hlas: Vy jste teďka použil slovo *vrženost*, jestli se teda nemýlím?

Hejdánek: No, ale to je pozdní, to je až u Sartra, mám dojem. No vlastně ne, *Geworfenheit* je u Heideggera, ano, no. Ale myslím, že to u Jasperse není, tohle. Aspoň se nerozpomínám, taky za nic neručím. Jo, ale *vrženost* teda... no, tak *vrženost* je teda opravdu literární skutečnost, která se dostala přes Sartra zejména. Aby se to stalo tématem hovoru ve společnosti. Toho Heidegger nedosáhl, ale Sartre mocně.

Ještě jsem se tam chtěl... ještě se k tomu chci vrátit, v té větě, jak je to přeloženo: „je ve skutečném jsoucnu...“ nebo ještě takhle nějak jinak, „...které je podroběno“, že tam je „jež je tak a ne jinak, které je podroběno“, to tam je vlastně...

Jiný hlas: To podroběno, to je jako... já jsem si nechal jenom to...

Jiný hlas: Ono to „je podroběno“ nebo ten „pobyt“ jako, když to budeme teďka překládat, tak je podroben...

Jiný hlas: Podroben, tedy by bylo: „je ve skutečném pobytu, podrobeném těmto“... Já bych tam možná vložil to „které“, ono se to líp čte. Jako vzhledem k tomu čtení, jo? Máš tam vloženou větu, že jo?

Hejdánek: Já jsem to nějak moc nepodroboval k tomu, aby to... aby se ten jeho text jako ještě nestal komplikovanějším, jo? Klidně. Když se to takhle čte...

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Já jsem teď nějak... co byste tam doporučoval ještě přidat?

Jiný hlas: „...vysvětlující, které je podrobena...“

Jiný hlas: To „jež“ je tak a ne jinak, které je...“ To je taky blbý. Tak když už tam taky „jež“, aby to bylo jakože to je souřadný, ne?

Jiný hlas: Ono to není souřadný právě.

Jiný hlas: No tak „a které“, tím se to stává taky souřadným, ne?

Jiný hlas: To je pravda, no. Je to... no nevím. „Je ve skutečném jsoucnu“... tam je dvakrát *Dasein*, „podrobena jsoucnu“.

Jiný hlas: „Podrobena jsoucnu“. Jenže to se neříká, čili je to „podrobena“. To tam nemusí bejt, ale rozumí se teda „podrobena jsoucnu“. No a tady: *Dass dieses von vornherein unterworfen ist...*

Jiný hlas: Tam se znova opakuje to „jež“ je“.

Hejdánek: „Jež“ je tak a ne jinak, jež je podrobena těmto námi...“ Já myslím, že by to nevadilo, že to je souřadný.

Jiný hlas: Je, je to souřadný. Tam je *dass*, *dass*, no.

Jiný hlas: Tam je dvakrát *dass*.

Hejdánek: Já myslím, že by to nevadilo tam dát ještě „jež“ a znova to sloveso. Takže „jež je podrobena“. A ten dodatek „ne jiným“ trochu jako je takový vysazený jakoby mimo kontext. Možná by bylo lepší: „jež je podrobena těmto námi zakoušeným a ne jiným zákonitostem“.

Jiný hlas: „Jež je podrobena těmto námi zakoušeným a ne jiným zákonitostem.“ Jo.

Hejdánek: A teď by možná tam mohlo být... No hele, to už není *Offenbarung*, ano, *Offenbarung*. To je další příklad zase, ano. Je v obsazích věr náboženského zjevení. Nedá se svítit, ale to je hrozný. Obsahy věr jsou ovlivněny.

Je to dost příšerný, protože ta nevyjasněnost pojmová, říkat o *Offenbarung*, že je náboženská, je absurdní.

Jiný hlas: Náboženský... To náboženský... Jo, ta...

Hejdánek: Prostě zjevení není náboženský. Zjevení je nebo není. A ta náboženskost, to je výkon lidský.

Kdežto zjevení výkon lidský není, takže prostě to je něco tak absurdního, jako mluvit o zjevení teologickém třeba. O zjeveném náboženství. To je hrozný. Ale je to běžné, zejména v katolické tradici se běžně mluví o zjevené teologii. Celá řada teologů tak mluví.

--- (1987-09-22 Jaspers, *Vernunft und Existenz* (čtení) (2)_s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Já jsem se jenom věnoval nad tím, jak blbě píše. Ale to jsou takové krákoviny, které se najdou u každého filosofa, i u těch největších.

Takže teď k té druhé větě v tom odstavci přijdeme. Také každé filosofování, jež by chtělo rozpustit bytí v čistou rozumnost.

Jiný hlas: Já tam mám původně rozřešit bytí v čisté rozumnosti.

Hejdánek: To ne, to je opravdu rozpustit. *Wird der Wille des Unvernünftigen* udržuje proti své vůli nerozumné a je redukováno ve zbytek indiferentní materie, *Urfaktum*, impulzu či náhody. *Materie eines Urfaktums, eines Anstoßes*. Možná, že to *eines* by bylo dobré ještě tam dát jako nějakého, nebo aspoň jednou nějakého *Urfaktum*, impulzu či náhody, aby bylo jasné, že to není ten *Urfaktum*.

Jiný hlas: Ono to pro tu celou filosofii pak je ten *Urfaktum*.

Hejdánek: Dobře, ale tady je to *einen*. V němčině je to naprosto jasné a v češtině by to mohlo budit dojem.

Tenhle ten odstavec vlastně je stanoviskem té poctivé mysli, toho smyslu pro poctivost. Z toho všeho předtím je to tedy to stanovisko, na které se staví sám autor. Jinak se k tomu nedá nic rozumného říct. Ale pokud tam říká, že udržuje nerozumné, tak proti tomu nemohou být námitky. Kdyby ovšem udržovalo protirozumné nebo bezrozumné, tak námitky být mohly.

Jiný hlas: Tady je bezrozumné. Tam je *unvernünftig*.

Hejdánek: Ajajaj.

Jiný hlas: A ono to možná tedy nebude nerozumnost. Možná, že to bude ta... bezrozumnost.

Hejdánek: No uvidíme. Mně to připadá teď povážlivé, když je tam to bezrozumné.

Jiný hlas: Ale jo, já mám dojem, že možná opravdu ta materie je tohoto charakteru spíš toho bezrozumného než toho protirozumného. Eventuálně i ta náhoda a ten *Anstoß*.

Hejdánek: No jo, to já vím. Víím, že to mně právě připadá velmi podezřelé. Ta materie takto chápaná mně se zdá, že se nikde nedrží. Ale to je jiná věc.

Jiný hlas: On tady nemluví o své pozici. On mluví o pozicích těch filosofů.

Hejdánek: Jistě. Takže to se ještě může ukázat, že to je...

Mně to poněkud irituje bez ohledu na to, že vím, že nevykládá svou pozici a tak dále. Irituje mě to proto, že právě to, co děláme v pondělí, tak tam to směřuje k tomu, že právě ten *Anstoß* je... a teď on tam hledá právě v tom, třeba i kdyby to bylo redukované jenom na ten úplný začátek, tak tam je to nerozumné nebo bezrozumné. Což mně teda je skutečně na pováženou. Kde to bere.

Jiný hlas: Bereme to jako celek?

Hejdánek: Bereme všechno dohromady. Hlavně tedy to je Heidegger.

Jiný hlas: Nová teorie.

Hejdánek: Nová teorie. Pokud se neukáže, že to je Amerika již dávno objevená.

Tak snad bychom mohli postoupit dál. Možnosti vědění se zmocňuje vůle. No tak to ne, obráceně. Je to vůle, která se zmocňuje možností vědění. *Der Wille Wissensmöglichkeit... als der Wissensmöglichkeit*. Takže to je: zmocňuje se možností vědění vůle.

Jiný hlas: Možností vědění se zmocňuje vůle.

Hejdánek: Nebo přehodit slovosled: Vůle se zmocňuje... No tak to můžeme, to budeme stejně ještě redigovat. To už je pak jenom otázka redigování, smysl se tím nemění. *Ein Kampf entsteht für und wider Vernunft*. Povstává boj pro a proti rozumu. Říká se obojí, že povstává?

Jiný hlas: Vystává?

Hejdánek: Povstává. Mně to nevadí.

Jiný hlas: Nevadí?

Hejdánek: Mně to trochu vadí a nejsem si jist, ovšem.

Proti puzení ke klidu pochopitelného v čistě průhledném rozumu stojí puzení rozum stříška a nikoliv snad pouze vykázat do patřičných mezí nebo do jha ujařmit.

Jiný hlas: Já jsem to našel ve slovníku. *Dem Drange zur Ruhe des Begreiflichen in der reinen durchsichtigen Vernunft steht gegenüber der Drang, die Vernunft zu zerschlagen*.

Hejdánek: Rozbít, ne stříška. Stříška je holý. Ale *zerschlagen* je vysloveně rozbít na padrť. To je *zerschlagen*.

Jiný hlas: Totiž ono se to pak, když se právě řekne rozbít, tak se to bohužel tříská s tím druhým obrazem, že ho chce zase ujařmit.

Hejdánek: Počkejte, to právě to stříška je v rozporu s tím ujařmit. Když někoho stříškám a on přežije, tak ho ujařmím. Prostě ho stříškám tak dlouho, dokud není ujařmen.

Jiný hlas: To je ono. A to právě on tam dává. Já myslím, že jo. On prostě říká obojí kladně. Říká *die Vernunft zu zerschlagen*, potom má zápornou větu, na kterou navazuje zase kladně *zu knechten*. Takže má kladné *zu zerschlagen* a *zu knechten*.

Hejdánek: Tak já bych to pak vyložil jediň tak, že ujařmit rozum znamená ho zničit. Což neodpovídá zkušenosti. *Zerschlagen*. A vy jste našel stříška ve slovníku?

Jiný hlas: Ono je to zmlátit nebo rozbít. Tak víceméně jistě rozbít.

Hejdánek: To jo, ale právě mně to nejde s tím druhým obrazem. Takže necháme to v otázce ještě. To se budeme muset tady u toho tak... *Man will sich unterwerfen einem unbegriffenen übersinnlichen*— člověk se chce podrobit nesrozumitelnému. To je blbý teda to *unbegriffen*, ale to je nepochopenému, ne?

Jiný hlas: No, nepochopenému.

Hejdánek: Nebo nepochopitelnému. *Unbegriffen*... No počkej, když je nesrozumitelný, to je vlastně stejný. Jsem chtěl argumentovat, že nesrozumitelný, tak jak se tomu můžu podrobit? Nevím vůbec, jestli jsem se podrobil, když je to nesrozumitelný, třeba to chce něco jiného. Jenže nepochopitelný, to je totéž. Ovšem to je možná způsobeno tím, že v tom *begreifen* asi v němčině je silněji to uchopení přítomno v povědomí, takže když my říkáme pochopit, tak vůbec nemyslíme na to, že se toho zmocňujeme. Jo? No, a co s tím?

Jiný hlas: Člověk se chce podrobit neuchopitelnému? Neuchopenému, protože tam... No neuchopenému, ano. Neuchopenému. Ale necháme to s otazníkem. Nadsmyslnému, jo, tam je nadsmyslno.

Hejdánek: *Das doch fordernd durch von Menschen gesprochene Sätze in der Welt auftritt*. Jež přesto ve světě vystupuje náročně v lidmi vyslovovaných výrocích. To mu odpovídá teda německy *fordernd*... *Das doch*... které... jo, a tady náročně *fordernd*, to je jinej ten. Dělající si nároky nemusí být ještě náročný. To je pejorativní trochu nádech.

Jiný hlas: On to tady tak myslí, jako pejorativně trochu teda, ale já jsem tomu nerozuměl, já opravdu teda u téhle věty jsem to napsal tak jako...

Hejdánek: No, já bych věci rozuměl asi takto: že je obecná tendence, že — ještě otázka, jestli člověk máme překládat to *man* — je všeobecná tendence se podrobit něčemu nadsmyslnému, co dost dobře nechápeme. Pač je to daleko jednodušší, než se podrobit konkrétnímu nějakému člověku, o kterém přesně víme, že je vůl. A i když to nechápeme, tak že to vystupuje ve světě v hubě lidí jako výzva, jako nárok. Čili, že to prostřednictvím nebo skrze lidmi vyslovované nebo řečené věty vystupuje s nárokem. No, tedy smysl snad je jasný. Jak to přeložit mně trochu uniká, protože to je opravdu zamotaný.

Jiný hlas: Jedině — ono by se to četlo tak jedině to náročně jako přeložit jinak. Nadsmyslno, jež přece ve světě vystupuje nějak v lidmi vyslovovaných výrocích. A teď to jak to...

Hejdánek: No, a teď to *doch* bych přeložil přesto. To přece je česky slabší než *doch*, i když to přesto je silnější, tak to aspoň smyslově víc odpovídá. Jež přesto — a tím je jasné, že se míní, že to je nepochopené — přesto ve světě vystupuje s nároky. S nároky vystupuje nebo vystupuje s nároky, lepší snad s nároky vystupuje v lidmi vyslovovaných výrocích. Zatím to snad... Je to blbý nějaké to s nároky v lidmi vyslovovaných výrocích. Jež přesto vystupuje s nároky. A to nedává ten smysl, který tady byl předtím řečený. Něco vystupuje s nároky. Jestliže vystupuje *fordernd*, tak to je jako vystupuje s nárokem.

Jiný hlas: *Stimmt*.

Hejdánek: No a jestli já nevím, v zásadě kdysi se to prosazovalo, to skrze by tady mohlo být teda. Když je to v, tak je to trochu nejasné. Skrze výroky. To je možná lepší. Proč ne? Vyslovované výroky. Nebo se chce podrobit přirozené takovosti pudů a vášní bezprostřednosti nyní a nikdy víc přítomného. *Oder man will sich unterwerfen dem natürlichen Sosein der Triebe und Leidenschaften*. No jo, no tak musíme zavádět ty staré termíny, znova obživovat, protože je to hrozné, ta takovost. No, ale proč se tomu vyhýbat? Co by — ta danosti, to je takové rozbředlé proti tomu. Zatím teda toho člověka tam necháme, ale mně se to nelíbí.

Jiný hlas: No, já taky na tom hrozně ztroskotám. Nebo se chce podrobit přirozené takovosti pudů a vášní bezprostřed- jo a *nun einmal*, to je ten opsaný. Právě nyní přítomného a může to být. Mně se zdá, že to *einmal* tam opravdu má takový ten důraz, jako nejenom, že to je právě nyní přítomné, ale hlavně, že to prostě nikdy víc už nebude, že to *einmal* je jako prostě opravdu jako jedině teď.

Hejdánek: No nevím. Totiž to *einmal* je v hovorové řeči zkracováno na *mal* a používá se velmi často jako ve smyslu — tak přece řekni, *sag mal*. To *einmal* s takový takový nějaký zvlášť velký důraz nenese.

Jiný hlas: Hmm, jo. Dobrý.

Jiný hlas: Takže právě nyní přítomného by bylo to... No, takže právě nyní, no a tam tu bezprostřednost škrtnout taky. Ne, ono to je ani víc, jo, právě nyní. Sunout právě před nyní a to ani víc škrtnem. Vypustíme ty dny.

No a... *Avšak tyto způsoby jsou k nim náležejícímu filosofování přece přeloženy ve vědění o nerozumném*. Jo, tady mám vynechaný slovíčko, koukám, mezi jednou a druhou celou... ono bude zřejmě: tyto způsoby *puzení* nebo čeho to je... počkej... ze strany [nesrozumitelné]... toho *puzení*? Jsem tam chtěl říct *puzení*.

Způsoby puzení... *sind im dazugehörenden Philosophieren...* no, to snad zas by se dalo přeložit slovesně ve filosofování, které k nim náleží, jo. Asi tak.

Doch übersetzt in ein Wissen vom Nicht-Vernünftigen... přece přeloženy ve věděni o nerozumném.

Übersetzt... já nevím, ono to tam je taky dvojnásobný v té němčině. Řekne přeložený, tak každé myslí nejdřív na překlad. No, ale mně se zdá, že právě on možná taky jako... přeložený. Ono to může mít i ten význam v podstatě jako... s tím, že oni vlastně ty... ale pak by teda bylo dobrý *do věděni* o nerozumném. Aby bylo jasné teda, že to není to věděni, v němž je to přeloženo. On se přestal... přesto.

No, to je divný teď. Já mám tam už „avšak“ na začátku, víš? Takže tam by to „přece“ možná... Tyto způsoby puzení jsou ve filosofování, který k nim náleží, přece přeloženy... no, no, no, to bude lepší. *Do věděni o nerozumném. Sich in das Unvernünftige, Widervernünftige, Übervernünftige zu stürzen...* páni, tady už má *Übervernünftige...* *spricht sich als Wissen um es aus.* Jo. Vrhout se je tam nebo co? Vrhout se, jo, to je lepší samozřejmě, ale *stürzen* je teda opravdu... vrhnout se v nerozumné... i tady má být to sebezáporné teda, jo? Aby to bylo zatím důsledně. V bezrozumné, protirazumné a nadrozumné.

No a to zavádíme nové termín. Já jsem nadrozumných ještě nikde nečetl. Vždycky říkám nadrozumový, ale nadrozumný... no, to já jsem pro, jen zavádět, ať je jazyk bohatší. *Spricht sich als Wissen um es aus.* Teď jde o to, no ano, tam se přesně přeloží *se vyslovuje*. A teď jde o to, když řekneme *je vyslovováno...* tam se mluví o věděni. Já nevím, jestli je to teda *se vyslovuje*. Ono se nemůže nic vyslovit. To vrhnout se v něco a teď co... *sich... spricht sich aus*, že, *aussprechen*. Já bych tam nechal *to je vyslovováno*, mně to připadá, že to je jasnější. Je vyslovováno jako věděni o tom. *Vyslovováno...* ale to je takový divný, když si to čtete: vrhnout se v nerozumné, protirazumné či nadrozumné... to vrhnout se je... to vyslovováno... ještě jiný slovo by tam mělo být. Je vyjadřováno... je formulováno. Ještě nějaký termín, mně to připadá, tam patří nějaký, který si nemůžu vzpomenout. Vypovídá se... to je taky blbý, no.

To je evidentní, že to slovo „vrhnout se“ naznačuje, že to má být trochu pejorativní nebo dost pejorativní, takže to „vyslovováno“ je tím zpochybňováno, že? Že jako, že se staví, jako kdyby to bylo nějaké věděni. Přičemž Jaspers teda jasně naznačuje, že to žádné věděni není.

Myslíš tím, že tváří se jako věděni o tom. Já si tam napíšu jen tak, aby bylo jasné, že je tam něco a ještě se to musí... já mám dojem, že skoro na jazyku mám slovo, který by se tam hodilo a nemůžu na to furt přijít. To by potřebovalo taky slovník synonymické. I v nejradikálnějším vzdoru proti rozumu zůstává minimum rozumnosti.

Já bych řekl teda pro zdůraznění „i v tom“, jo? *I v tom nejradikálnějším vzdoru proti rozumu zůstává minimum...* ono by mělo být možná *určité* minimum, v tom je *ein Minimum*, nebo prostě... jakési, jakési minimum rozumnosti. Jo. Ještě máme čas?

Jiný hlas: Podle toho, jak půjdeme, jak ty hodiny vždycky, že jo. Určitě. Záleží na vás, já nespěchám, já jsem nepracující živel. My taky nespěcháme, my odpovídáme.

Jiný hlas: Tak ještě jeden odstavec nebo... jak jste říkali, kam půjdem? Do půl osmý? Tak do čtvrt to necháme. Jo, tak uděláme malý odstavec nejspíš ještě. Něco se chci zeptat... jo, tak vida, no. Já jsem se teď příliš přimklul k tomu. No tak on teď jako nestaví se ani na jednu ani na druhou stranu, že on chce zdůraznit, že...

Jiný hlas: i v tom největším pokusu o racionalizaci všeho zůstává jakýsi zbytek iracionálního a i v tom největším, nejradikálnějším pokusu prohlásit se proti rozumu zůstává prvek racionální. To já myslím, že hlubší myšlenku tady nenacházím, jestli jsem ji nepřehlédl.

To jsou tady především dva *Drangy*, puzení. No jo, on začal jako psycholog a psychiatr, to je těžké. Já myslím, že vlastně celý ten úsek, který překládám já, je jakýmsi přehledem, jak nakonec i ten nadpis naznačuje něčeho, co vlastně Jaspers jenom sumarizuje, kriticky předává takový přehled toho, co už tady prostě v nějakém úseku se vyskytuje, na základě kterého vlastně teprve nějaká ta poslední větička toho, co já překládám, teprve řekne, co by pravá *filosofie* měla dělat. Že teda ještě i tohleto, i ta poctivá mysl a vůle, jsou vlastně něco, co už se tu teda nějakým způsobem vyskytuje, Jaspers to jenom v takových přehledných odstavcích připomene, aniž by to chtěl nějak zvlášť pečlivě vykládat.

Ta myšlenka je ta, že z vědění se udělal takový nástroj vůle. Jsou tady možnosti vědění a vůle se jí zmocnila a teď ji používá buďto k tomu klidu toho pochopitelného, zastává boj pro rozumu a tak dále, ale to je boj vůle, dvou vůlí.

Jiný hlas: Ano, ano.

Jiný hlas: No, je to takové zvláštní, zřejmě tady prosvítá takový ten antropocismus, čímž se blíží velice fenomenologii. Rozhodující není, i když tam na začátku říká, že to tak ale také je ve skutečnosti, *wie es auch in der Wirklichkeit nicht ohne das andere vorkommt*, takže vlastně tady nakonec je to záležitost – ovšem on už mluví o boji, o tom *Kampfu* – tak tam je to takové srozumitelnější. Ale je to zvláštní takový přeskok, trochu nečistý, když se mluví o racionalitě a neracionalitě v myšlení a upozorní se na to, že i ve skutečnosti jsou věci rozumné a nerozumné, tak potom ten boj odvozovat od nějakého pudu, puzení, *Drangu*, je absurdní. Proč to nezakotvuje v té skutečnosti nerozumného a skutečnosti rozumného? Proč je tady ještě nějaký zvláštní *Drang*? Tím je to celé zpochybněné.

Jiný hlas: Ten *Drang* patří jistě na stranu toho nerozumného.

Jiný hlas: Takže jsou tady dvě nerozumné tendence: jedna k rozumu a druhá k nerozumu? Takže vlastně tím se postaví ten rozum do... to je Bergson také například. Ten říká také, že v podstatě je to zvrhlý instinkt. Měl to být instinkt a stal se z toho rozum, u něj přírodní. Měl to být nejdokonalejší instinkt. Dobrá, víme, že se to zvrhlo.

Tak tady vlastně také *Drang* by šel jeden k tomu nerozumu. To by se ovšem dalo vysvětlit, že *Drang* k nerozumu je vysloveně negativní a že může působit pouze parazitárně. Ale jak vysvětlíš nerozumnost, *Drang* – to je nerozumnost – která je k rozumu? Naopak tak, že to skýtá tu *Ruhe*, ten klid. Tedy když něco nahlédnu, tak jsem klidnější, než když je to neznámé [nesrozumitelné]. Na tom něco je. Já nevím, jestli by to zrovna přispělo ke klidu, ale tak nějak já bych spíš než ke klidu řekl k duševnímu zdraví. Prostě mít před sebou něco nenahlédnutého, nenahlédnutelného a přitom mít dojem, že to není marginální záležitost, tak to je o zdraví duše.

Jiný hlas: Jak pro koho.

Jiný hlas: Dobře. No tak pro toho, kdo ho má, kdo má to zdraví. Samozřejmě nemůže přijít o zdraví, kdo ho nemá, kdo od začátku je duševně nějak vedle, no tak samozřejmě nemá co ztrácet. Ale přece jenom myslím, že to je značné sholení celé věci, když se řekne, že to je klid, co nás k té racionalitě vede. Já nevím, ale to je taková zkušenost nebo introspekce – já nemám dojem, že by nutně, když něco nahlédnu, to vedlo ke klidu. Nenahlédnout... nebo tady já jsem to pochopil takovým způsobem jako porozumět, to je něco jiného než nahlédnout. A když rozum je samozřejmě potřeba i k tomu, aby poznal nerozumné, tak nahlédnout nerozumnost třeba – a to, že by vedlo ke klidu?

Jiný hlas: Ne, já jsem to chápal tak, že ten člověk se uchyluje v podstatě pod to nerozumné, kde má potom klid, že je to doslova tady, jakože to puzení je ke klidu. *Das Unbegreifliche*. V čistém průhledném rozumu, *in der reinen durchsichtigen Vernunft*, jak to tady mají.

Jiný hlas: Já nevím, tady já bych opravdu měl za to, že je to neudržitelné. Z racionality může být jisté uspokojení, to ano, ale je to uspokojení po těžce vykonané práci a ne, že to je nějaká náhražka, něco, co by mi zavřelo oči, nebo co by mi poskytlo jakýsi mír, brýle mámení, abych neviděl tu hrůzu kolem. Mně to neseď.

Jiný hlas: On o těch brýlích tam výslovně bude mluvit.

Jiný hlas: No jo. Mně se zdá, že se to rozhodně nedá říkat takhle, jak on to říká zatím bez dalších argumentů, ale na druhé straně bych opravdu ještě zatím ani nepřizvukoval té kritice. Prostě by musel objasnit tu pozici, na základě které by tohle říkal. Je to nepochybně pozice velmi neobvyklá v té *filosofii*, nebo nesamozřejmá, ale holt teda nechápu, jestli z toho bude schopnej nějak vykládat.

Hejdánek: No tak, ono to vlastně nepatří k interpretaci, jenom k té nejvlastnější *hermeneutické* interpretaci. Patří to spíš k takovému tancování kolem, které je někdy důležité. A přece jenom tady je dobré konfrontovat, když někdo něco píše, tak konfrontovat s vlastními zkušenostmi. Nejenom se snažit pochopit, co on říká, ale tak nějak, pravda je, já jsem se setkal s několika případy lidí, kteří se uchylovali

vysloveně do racionality jako do *refugia* jakéhosi.

No, jako já mám s tímhle osobní zkušenost. Podívej se, přijde výplata, najednou dobereš prémii, to je absolutní, napsal jsi si hodiny, máš přesčasy. No a když tam vlítnou ty stovky a oni ti to náhle vysvětlí, že podle zákona se ti to stalo, protože tě támhle s tím přeplatili a tady ti to ubrali a ejhle, prohlédni si racionalnost toho. Ono jsi sice klidnější, poněvadž s prázdnou kapsou, ale jdeš, toho jsi si všiml, to bylo v pořádku. Ano, ano. To právě ukázalo tu neprůhlednost okamžiku v tom kontextu minulosti a budoucnosti. No jo, no tak to je jedna věc. Promiňte.

Jiný hlas: Ne, já jsem chtěl říct opravdu, že si myslím, že skutečně se to dá vykládat jako taková jakási docela obecná tendence, o které běžně ne možná v té *filosofii*, i když asi jsou i takové interpretace těch filosofů, ale určitě právě takový ti psychologové o tom velice běžně mluví jako o nějaké té dojici, o tom třeba takzvaném pudu smrti, který právě má být čímsi takovým, co on asi jako nepochybně... to nějak snad pochází z toho pozdnějšího Freuda a co právě má být tou tendencí rozumět tomu světu v těch právě jaksi ostře ohraničených kategoriích, v nichž všechno má ten svůj pořádek, do kterého je třeba ten svět jenom jaksi uvést a kde vlastně právě opravdu něco takového jako nerozumného, nevypočitatelného, překvapivého se vlastně vyskytuje jenom jako nějakými nešťastnými náhodami nebo nějakými selháními tohohle pořádajícího ducha. A tohleto je, já ne že bych to chápal jako něco, co se dá filosoficky vykládat, ale mám dojem, že opravdu to je fenomén, který se v myslích nachází, že tohle je jakási poloha, kterou člověk je ochotný tu a tam zaujmout. Rozhodně tady je důležitá metafora, že se tohohle zmocňuje vůle. On je v rukou něčeho nerozumného. Najednou se z rozumnosti stalo něco, co je v rukou vůle. Celé vůle. V tomhle případě to není správné, protože to je tak okrajová záležitost, že skutečně, kdyby tahle individualita byla důležitá záležitost, tak naopak by se mu povedly nějaké další akce. Vnějšího řádu v tom smyslu psychologickém.

Hejdánek: Jo, něco takového podstatného zřejmě v tom, že to filosofování, které chce rozpustit veškeré bytí – což je otázka, jestli to bytí tam máme překládat jako bytí, no ale to je nejasné – jestli veškeré bytí, které chce rozpustit v rozumnosti, v racionalitě, tak i v tomhleto filosofování tam zůstává cosi. Tady vypadá, že ten nerozum nehledá spojení ve vůli, nýbrž naopak je protivníkem té vůle filosofické, to všechno racionalizovat.

Takže je otázka, jestli ten tvůj výklad toho dalšího odstavce, jestli obстоjí, že to puzení ke klidu tady těžko se dá vyložit jako filosofování. Já myslím, že to přinejmenším nelze prokázat, že to tak Jaspers myslel. Aspoň z toho odstavce.

Je určité puzení nebo tlak, puzení nebo určitá tendence mezi lidmi všechno vyložit jako pochopitelné. Neboli, nemám-li příliš přecenit nějaké své ataky, tak zjednodušit to tak, aby to bylo naprosto jasné, přehledné a tak dále.

Jiný hlas: No, to je to filosofování, jo?

Hejdánek: To není filosofování, to je to nefilosofování. To je ta *unfilosofie*, která tohle dělá. Filosofie to chce racionalizovat, ale ne proto, aby to bylo jednoduché, nýbrž aby to bylo nahlédnutelné. To není zjednodušování, co chce dělat filosofie. A tohleto filosofie nedělá, protože chce klid. Filosofové přece měli potíže od samého začátku. Že to je něco jiného než filosofie. A že by nějaké iracionální puzení bylo v základech filosofie – no, většinou se to říkalo jinak. Filosofie je láska k moudrosti a láska není výkon rozumu. To je pravda. Tam ještě u té vůle je to nejasné, tam asi vůle k pravdě je strašně důležitá.

Jiný hlas: Ale vůli k pravdě ztotožnit nebo nějak sblížit třeba jenom s vůlí ke klidu, no to je přece nemožné.

Hejdánek: Ale kromě toho taky to druhé puzení, vykazovat rozum do jeho mezí, to taky může být filosofování.

Jiný hlas: No ano, to dělají iracionalisti.

Hejdánek: No, to dělal Kant.

Jiný hlas: No dobře, ovšem ti iracionalisti, ale ten druhý případ, on tady právě, já jsem říkal, že to druhé puzení, ne ho jenom vykázat do mezí, což by dělal Kant, ale on ho chce radši skřípnout, aby ho ujařmil. To

druhé puzení. To znamená, on nedělá to, co dělal... No, to není jako jen takové střízlivé, [nesrozumitelné] tyhle věci.

Hejdánek: Takže to dvoje puzení je prostě podle mého soudu puzení mimo filosofii. To se netýká filosofie. Je to puzení toho *man* v obou případech. A *Man philosophiert nicht. Nur die Denker philosophieren*. Takže je tady prostě obecně mezi lidmi jednak tendence se podrobit čemusi iracionálnímu. Lidé neradi poslouchají člověka, ale jsou ochotni kdekjakou blbost podnikat kvůli nějakým svatým nebo nějakým svatyním.

--- (1987-09-22 Jaspers, Vernunft und Existenz (čtení) (2)_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...zvážit tohle, ochotně se podrobit, odložit sami sebe, neposuzovat to běžně. Tak to je jeden dranc a ten druhý dranc je si to prostě nějak zjednodušit, nepřipustit si. Oboje je to nepoctivé, když ta filosofie, to je poctivé úsilí. Je otázka, jestli ta poctivost té filosofie, to teda asi pravděpodobně Heidegger, totiž Jaspers má na mysli, jestli ta poctivost filosofie jde dost daleko, aby si přiznala, že tam nějaké to *residuum* toho nerozumného vždycky je, a to nejenom před ní, ale i v ní samé. A to ještě vůbec ji nedělá závislou na těch dvojích puzení, na tom dvojím puzení.

Jiný hlas: No tak čtvrt je. Končíme? Ještě tady je předěl. Tady co začne, to jde k Jaspersovi, takže možná můžeme skončit. No, takže jsme došli, udělali jsme jednu stranu. To je pěkný. No tak on to zas není takový text, že by se muselo půl roku zůstat u jedné věty.

Jiný hlas: Takže, prosím vás, já bych rád, aby už...